

La Inquisició, del testimoni a l'acció, la moderació i l'abús.

Per Ramon Miró

ELS ESTUDIS

A banda de ser temàtica de novel·les històriques i fulletonesques del segle XIX, o d'apologies o recusacions més o menys passionals, podríem dir que el primer autor que estudià amb un cert sentit històric i ús de fonts directes la Inquisició fou Juan Antonio Llorente; acusat d'afrancesat, es va veure forçat a exiliar-se a França el 1814, quan escrivia l'estudi que, després, publicaria en francès: *Histoire critique de l'inquisition d'Espagne* (París, 1817-1818). A França s'havia endut el material d'arxiu amb què treballava, i allí es va quedar: divuit densos volums avui custodiats a la Biblioteca Nacional de París.¹

Ja al segle XX i a l'àmbit català, a banda d'algunes monografies, hi hagué els importants estudis de Jordi Ventura (especialment *Els heretges catalans*, Barcelona, 1963) i d'Eufemià Fort i Cogul (*Catalunya i la Inquisició*, Barcelona, 1973). Aquest últim treballà a cavall entre els arxius de Barcelona (per a l'època de la inquisició catalana) i de París (per a l'actuació de la inquisició castellana, implantada aquí des de 1487). I sembla que –almenys a l'època en què escriví aquesta obra– no tingué veritable notícia dels fons existents a Madrid sobre l'actuació del Tribunal de la Inquisició de Barcelona –els fons de la Suprema-.²

Els treballs més importants fets usant bàsicament la documentació existent a Madrid, a l'Archivo Histórico Nacional (AHN, en endavant), i amb un caràcter

1. Vegeu FORT, 1973, pàgs 21-22 i 281, nota 5.

2. Després d'afirmar que a Madrid hi ha abundosa documentació sobre la Inquisició, precisa que “és remarcable la importantíssima documentació de la Inquisició valenciana. Però, tot i que seria possible de captar-hi alguna concreció poc o molt marginal al nostre propòsit, més sintètic que analític, la dedicació no podia produir –n'estem ben segurs– cap mena de resultat que la justificqués.” FORT, 1973, pàg. 21

més analític –certament–, són els de Juan Blázquez Miguel, *La Inquisición en Cataluña. El Tribunal del Santo Oficio de Barcelona (1487-1820)* (Toledo, 1990) i “Catálogo de los procesos inquisitoriales del Tribunal del Santo Oficio de Barcelona” (Madrid, 1990). En l’endemig, ha aparegut un bon nombre d’articles en revistes, miscel·lànies i col·loquis, que tracten aspectes específics de la Inquisició barcelonina. I també alguns treballs de la bruixeria a Catalunya de nivell desigual; cap, però, de prou general i complet.

Finalment, el resum global més actualitzat que en tenim avui, i que considera en justa mesura els estudis anteriors, és l’obra de Joan Bada Elias, *La Inquisició a Catalunya (segles XIII-XIX)* (Barcelona, 1992).

ELS NOSTRES PROPÒSITS

Per tenir una certa idea de com va funcionar la Inquisició a l’Edat Moderna en aquesta zona,³ fem una lectura a biaix dels estudis de Juan Blázquez i els confrontem i complementem amb les dades que hem pogut recollir de monografies històriques i, especialment, amb dades que hem trobat en la consulta dels arxius comarcals de Cervera i Tàrraga.

Hi ha, doncs, alhora un propòsit divulgatiu i un propòsit d’investigació específica i, per tant, d’aportació de noves dades.

En consonància amb el títol inicial, al llarg del treball farem referència al canvi de la posició testimonial de l’antiga Inquisició medieval cap a l’acció efectiva de la nova (de primer contra jueus i moriscos), a la seva moderació respecte a altres casos en què els tribunals seculars eren molt més durs (els casos de bruixeria del segle XVII), i, encara, a l’abús del càrrec per part d’alguns familiars de la Inquisició. Concloem amb la consideració d’algunes dades sobre curadors.

EL TRIBUNAL DEL SANT OFICI DE BARCELONA

La nova inquisició implantada per iniciativa reial i que substituïa la inquisició papal medieval fou vista des de l’inici com un nou poder estrany a les estructures tradicionals i, per tant, rebutjat i atacat en la mesura que pogueren, almenys en el sentit de limitar-ne els àmbits.

S’inicià a Barcelona el 1487, després que el papa Innocenci VIII tragués un breu en què destituïa tots els inquisidors que tinguessin comissions papals, i fra Tomás de Torquemada era nomenat inquisidor especial de Barcelona.

3. De manera arbitrària, és clar, hem considerat una zona a l’entorn de Bellpuig que arriba a Balaguer, Ponts i Torà pel nord, a Calaf, Hostalets i Santa Coloma de Queralt per l’est, a l’Espluga de Francolí i Borges Blanques pel sud i a Lleida per l'oest.

La primera acció inquisitorial important fou contra els jueus o judaïtzants; sembla que el baix poble delatava mentre la classe política s'hi oposava; mentre, molts judaïtzants van marxar, temerosos de la imminent persecució (BLÁZQUEZ, 1990a, pàg. 30 i ss.).

El juliol de 1489, els inquisidors són a Tarragona, a fer acte de fe; i a l'agost són a Balaguer, amb la mateixa intenció. De fet, al catàleg de processos contra el criptojudaisme (la pràctica amagada del judaisme), trobem entre 1490 i 1493 cinquanta-cinc casos de judaïtzants de Balaguer; distribuïts entre els anys són: trenta-vuit casos el 1490, cap el 1491, dos el 1492 i quinze el 1493. No en consta més al llistat, d'aquesta zona, fora d'un cas de Pons (el 1490), un altre de Solsona (el 1500) i un altre de Lleida (el 1505).

Dels 5424 processos comptabilitzats per Juan Blázquez com a realitzats pel tribunal de Barcelona, 1322 són per judaisme (el 24,3 %, precisa). És la causa de judici que presenta la proporció més elevada i amb una concentració temporal més acusada.

A la segona dècada del segle XVI pràcticament ja s'ha acabat la percaça als judaïtzants, i ara el nou problema prioritari de la inquisició és el perill dels luterans (immigració francesa, bàsicament). Quant al percentatge global, són un total de 821 processos, que representen, diu, el 15,1 % del total.

Els processos contra luterans, extrets del catàleg de Juan Blázquez (1990b, pàgs. 47-65), mostren a les nostres terres dues característiques bàsiques: la primera és que, dels setze casos que n'hem comptabilitzat en aquest entorn, tretze casos són contra francesos; la segona, que en general són casos segarrencs o de proper veïnatge.

En repartiment per anys tenim: tres processos el 1563,⁴ tres processos el 1564,⁵ tres processos el 1565,⁶ dos el 1571,⁷ un el 1575,⁸ un el 1583⁹ i un el 1688.¹⁰

Ja durant la segona meitat del segle XVI comencen a abundar els processos de bruixeria i fetilleria, en dura competència amb la justícia civil. Els tres primers

4. Els tres contra francesos: Jean Buscarrat, moliner, de Cervera (+ en persona), Joan Grifella, sacerdot secular, de Rocafort (multat) i Jean Tomas, sabater, de la Figuerosa (+ en persona).

5. Els tres contra francesos: Martí Calsinach, picapedrer, de Camarasa (+ en persona), Rigap Jean Carboner, boter, de les Torres de Pujalt (assotat i a galeres) i Jean de Estuva, pagès, de Comabella (assotat i 5 anys a galeres).

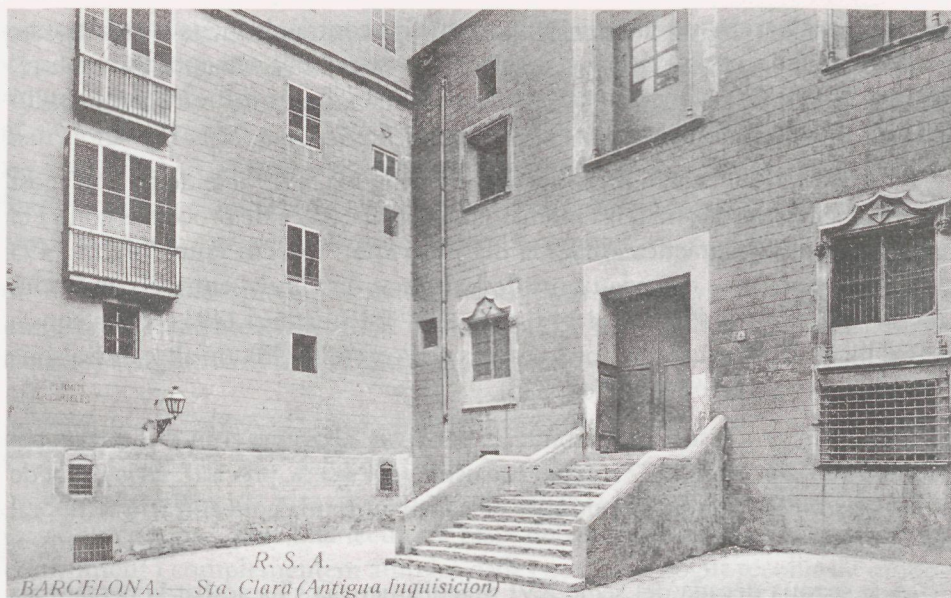
6. Els tres contra francesos: Jean de Larres, vaquer, de Montornès (+ en persona), Joan Sanos, moliner, de Piera (+ en estàtua) i Jean Sorries, pagès, de Cervera (penitenciat).

7. Són Antoni Baroca Català, de Riber (penitenciat) i Pere Capdevila, sastre, de Balaguer (penitenciat).

8. Antoine Bernat, francès, serrador, de Biosca (absolt).

9. Jacques Frayter, francès, pagès, de la Sisquella (assotat i 5 anys a galeres).

10. Joseph Silvestre Oliveros, francès, pastor, de Torrefeta (assotat i 3 anys a galeres).

Santa Clara (antiga inquisició). Barcelona

decennis del segle XVII hi ha una veritable cacera de bruixes, especialment per part dels tribunals civils. La Inquisició deixa de creure que en aquests fets hi pugui haver intervenció del dimoni i passa a considerar tots els casos com fetilleria o superstició (BLÁZQUEZ, 1990a, pàg. 259). Els casos de superstició, en el percentatge global, són 425, cosa que representa un 7,8 % del total (BLÁZQUEZ, 1990a, pàg. 344).

Al nostre entorn, trobem vint-i-un casos, vint repartits en el segle XVII i un el 1725 (BLÁZQUEZ, 1990b, pàgs. 115-123).¹¹

Entre 1562 i 1675 trobem 216 casos d'islamisme, més un cas el 1695 i nou casos més repartits en el segle XVIII. Tot plegat són 226 casos, que vénen a representar un 4,1 % dels casos globals. En pocs casos es precisa la població, i d'aquests, no n'hi ha cap de la zona que considerem com a entorn més proper.

Dos tipus específics de delictes, un misticisme heterodox (il·luminats) i la massoneria, tot i presentar pocs casos, es troben també concentrats en uns períodes determinats, el primer entre 1627 i 1633 (4 casos), i el segon entre 1751 i 1818 (30 casos).

Els altres tipus de delictes processats per la Inquisició no presenten una època marcada de persecució, sinó que es van trobant al llarg del període. Destaquen,

11. Comentem aquests casos a l'apartat en què parlem dels curadors.

pel nombre, els casos de delictes de la paraula (proposicions, paraules i blasfèmies),¹² que munten quasi un 20% del total; i segueixen els delictes sexuals (bigàmia, fornicaris, sol.licitants, sodomia i bestialisme) que vénen a representar un 16 % (BLÁZQUEZ, 1990a, pàg. 344).

En relació als delictes de la paraula, trobem per la nostra zona poc més d'una cinquantena de casos (dinou de proposicions, dinou de paraules i disset de blasfèmies). Els dinou primers, distribuïts per localitats són: Cervera (5), Guissona (4), Agramunt (2), Calaf (1), Ivorra (1), Sanaüja (1), Santa Coloma de Queralt (1), Maldà (1), Tàrraga (1), Artesa (1) i Borges (1). Els dinou de paraules són: Cervera (4), Guissona (3), Torà (2), Borges (2), Sanaüja (1), Sant Jaume de Calaf (1), Granyena (1), Passanant (1), La Fuliola (1), Balaguer (1), Tàrraga (1) i Bellpuig (1).¹³

En relació als delictes sexuals, trobem a la nostra zona trenta-un processos (atorze de bigàmia, un de fornicaris, vuit de sol.licitació, tres de sodomia i cinc de bestialitat). Els de bigàmia, entre mitjan segle XVI i finals del XVII, són a: Balaguer (4), Cervera (2), Calaf (1), Piera (1), Riber (1), Pomar (1), Agramunt (1), Cubells (1), Puigverd (1) i Espluga de Francolí (1). El cas de fornicaris és de Borges. Els de sol.licitació (o incitació per part d'eclesiàstics) són: dos frares mercedaris a Agramunt (Joan Badia el 1664 i Pere Gairau el 1691), dos frares a Cervera (el franciscà Gabriel Medina, el 1597; el mínim Josep Prats, el 1783), un frare agustí a Guissona (Ignacio de la Virgen de Copacabana, el 1719), i la resta són preveres, de Santa Coloma de Queralt (Montserrat Ferrer, el 1602), de Montmagastre (Sebastià Vagen, el 1627) i de Verdú (Joan Prim, el 1688). Els de sodomia són un cas a Santa Coloma de Queralt, un altre a Agramunt i el tercer a Llorens. I els de bestialitat, tres casos de pagesos i dos de francesos, es troben a: Agramunt (2), Sant Martí de Maldà (1), Espluga de Francolí (1) i Tàrraga (1).

EL DISTRICTE DE CERVERA

Al Fons Dalmases de l'Arxiu Històric Comarcal de Cervera es conserva un llibre de l'activitat dels comissaris del districte entre els anys 1632 i 1663, titulat *Regestrum Sancti Officii Inquisitionis districtum Cerverie. Commissarius Dr. Simon Vicent, presbiter, s[acra] t[heologia] d[octo]r, 1632*.

Al llibre trobem l'actuació de dos comissaris: des de l'any 1632, Simó Vicent, prevere, doctor en teologia; i, des de 1657, Macià Bergadà, prevere.

12. Hi ha una frontera irregular entre "proposicions" (expressions herètiques, errònies, malsonants, temeràries, cismàtiques o injurioses) d'un costat i "paraules" (afirmacions contra la religió i, de vegades, afirmacions de descreença, o polítiques) i "blasfèmies" de l'altre.

13. El cas de Bellpuig es produí l'any 1582, encara en període de grans construccions a la vila; hi havia picapedrers francesos, i un d'ells, Etienne Forner, fou processat i penitenciat (BLÁZQUEZ, 1990b, pàg. 104).

Foren secretaris: el 1635, Jeroni Porta, notari de Cervera; el 1663, mossèn Jacint Balcells, també notari de Cervera.

I foren nuncis: el 1632, Macià Biscans, de la vila de Santa Coloma de Queralt; i el mateix any, Miquel Domènec, probablement de Cervera mateix.

Pels textos del llibre podem constatar l'existència d'una colla de familiars sota el seu control, o en relació als quals el comissari ha de resoldre algun afer. Aquests són:

Abadal, Jaume, de la Fortesa (09.08.1633)
Albarda, Jaume, del mas Perdigó, al terme d'Argensola (22.08.1633)
Ballestar, Baltasar, de la Fuliola (17.05.1634)
Barrufet, Francesc, de Bellpuig, [cerer] (06.08.1632)
Bergues, Pere, de les Torres baixes de Pujalt (15.10.1635)
Botines, Baltasar, de Pujalt (1633)
Carbonell, Donat, de Sedó (12.01.1634)
Cardona, Joan, menor de dies, de Pallerols (24.09.1636)
Colom, Isidre, de Verdú (27.07.1661)
Corbella, Isidori, de Figuerola (27.02.1632)
Cornellana, Pere, de Concabella, pagès (08.05.1663)
Esquer, Francesc, de Verdú (05.03.1632)
Felip, Esteve, de Conill (26.02.1635)
Ferrer, Jaume, de Granyena (01.07.1632, i posteriorment 1634, 1637, 1656)
Flotats, Antoni, de Cardona, peraire (18.08.1646)
Garriga, Jacint, de Cervera, pagès (30.03.1645)
Llobera, Jaume, de Granyena (19.04.1632)
Llobet, Joan, d'Aranyó, pagès (01.08.1633)
Masades, Antoni, de Segura (31.07.1632)
Mensa, Antoni, de Bellmunt, pagès (06.09.1632)
Mestre, Pere, del molí de les vinyes, a Argençola (12.01.1644)
Mestre, Joan, d'Argençola (07.10.1656)
Montanyà, Pere, de Besora (06.02.1659)
Oromir, Jeroni, de Vilanova de Meià, pagès (03.02.1646)
Perelló, Francesc, de l'Ametlla (24.01.1648)
Perles, Bernadí, de Tàrraga (15.01.1663)
Pont, Jaume, de la Guardialada, o la Guàrdia de Cervera (16.01.1634, i 1657)
Porta, Jaume, de Sant Pere dels Arquells, pagès (31.01.1632)
Requessens, Joan, de Civit (07.02.1632)
Ribalta, Francesc, de la Fortesa, pagès (09.08.1633)
Riera, Maties, de la Robiola, de Montfalcó el Gros, pagès (05.04.1658)
Roca, Joan, de Portell (18.10.1647)
Rossich, Pere, de Santa Maria de Clariana (15.10.1631)

Saltó, Joan, de l'Espluga Calva (1651)
Sasies, Montserrat (11.01.1648)
Simon, Bartomeu, de Santa Maria del Camí (30.08.1632)
Soler, Damià, de Portell (07.02.1652)
Trullols, Jaume Joan, de Talavera (11.05.1632, i 1633)
Vallés, Magí, dels Hostals (26.02.1632)
Verdera, Joan, de Santa Coloma de Queralt, carlà (04.07.1634)

En general, al llibre trobem els apuntaments de denúncies fetes al comissari contra familiars a causa de deutes, desavinences o algun tipus d'extralimitacions d'aquests familiars. El comissari tenia jurisdicció i competència suficient per resoldre aquests tipus de problemes menors; ja el 20 de juny de 1545 tenim un document en què l'inquisidor Diego Sarmiento delegava aquests poders per a qüestions que no depassessin els dotze ducats.¹⁴

El districte degué reduir-se posteriorment, puix que, l'any 1670, és comissari de la Inquisició a Tàrraga el prevere Pere Joan Altissent (PLANES, 1994, pàg. 72). Sense precisar la data, Blázquez parla de Magí Galceran, comissari de Linyola, el qual –diu– era un tractant poc escrupolós i vividor de la misèria dels seus feligresos, amb els seus crèdits usurers (i tramet a AHN, lligall 2162).¹⁵ I encara el 1716, trobem que s'havia traslladat a Barcelona, com a funcionari del Tribunal de la Inquisició, Francesc Serra, comissari de Bellpuig (BLÁZQUEZ, 1990a, pàg. 133).

Els inquisidors, comissaris i familiars gaudien d'alguns privilegis (poder portar armes –concedit el 1534–) i d'algunes immunitats (la justícia civil no podia actuar directament contra ells –des de 1487/1488–; els inquisidors no havien de pagar impostos –des de 1504–), però alhora, des de l'any 1585 els familiars són exclosos dels càrrecs públics, per la qual cosa, constata Juan Blázquez, els familiars catalans no acostumaven a ser gent de prestigi, sinó gent de classe mitjana / baixa que s'hi posava per l'interès que els reportava (de privilegis i d'immunitats); no hi entraven per honrar-se, sinó per redimir-se de vexacions dels més poderosos.¹⁶

Una anècdota confirmadora del fet és el cas del mercader cerverí Pere Boter, el qual, enutjat pels impostos que havia de pagar, cridà a la porta de la casa del butlletí que “el Sant Ofici no prenia per familiars sinó jueus i homes roïns”; fou multat (trenta lliures de multa) i desterrat de la població per un any (BLÁZQUEZ, 1990a, pàgs. 106-107).

14. Vegeu el text del document a l'annex, any 1545.

15. Vegeu BLÁZQUEZ, 1990a, pàg. 103.

16. Vegeu, en general, BLÁZQUEZ, 1990a, II.10 i II.11.

LES VISITES DELS INQUISIDORS

Tot i l'obligatorietat inicial, aquestes visites s'anaren retardant i, amb el temps, encara se'n realitzava menys, i es feien ja a algun districte concret.

Juan Blázquez dona com a exemple d'una de les últimes visites feta a consciència, la que féu l'inquisidor Álvarez de Zaldas per l'arquebisbat de Tarragona de l'octubre de 1580 a inicis de febrer de l'any següent. El camí seguit fou: Igualada, Cervera, Guissona, Agramunt, Balaguer, Bellpuig, Tàrraga, Montblanc, Vimbodí, Poblet, Prades, Falset, Riudecanyes, Cambrils, Riudoms, Reus, La Selva, Alcover, Valls, Vila-rodona, Constantí, Tarragona i Vilafranca del Penedès (BLÁZQUEZ, 1990a, pàgs. 92-93).

Feia deu anys que no era visitat directament pels inquisidors, l'arquebisbat, i no se'n féu més, de visites tan extenses. Cap a finals del segle XVII, sembla que deixaren de fer-ne (BLÁZQUEZ, 1990a, pàg. 94).

A la visita de 1580, es va precisant el que fan a cada població; en el tram de Cervera a Tàrraga, tenim que a Cervera van posar *sambenitos* al convent de Sant Domènec i van rebre la delació d'un blasfem; a Guissona foren denunciats un familiar per no haver-se confessat, un fornicari i un flagel·lant; a Agramunt fou denunciat Perot Sala per haver pres uns masclets amb pólvora cap a França i tornat sense, dient que els hi havien robats; a Balaguer, la mateixa denúncia contra Nicolau Melgar; a Bellpuig posaren un *sambenito* a l'església i hi hagué la denúncia de dos sodomites; i a Tàrraga posaren diversos *sambenitos* a l'església parroquial, hi hagué denúncia de dues persones per haver proferit proposicions i foren represos dos familiars, Joanot Jordà per viure amb una dona casada, amb consentiment del marit, i Pere Tapioles per deutes no pagats (BLÁZQUEZ, 1990a, pàgs. 92-93).

Quant a dades d'arxiu, ressaltem una visita més primerenca, feta pels inquisidors a Cervera el 1509. Feren construir cadafals a compte de la paeria, per a fer els actes de fe a la plaça del Blat o plaça Major. Alhora lliuraren un pres, Joan Figuerós, de Balaguer, als paers, acusat d'heretgia. Al consell celebrat el trenta-u de maig fan "la judicatura" (el judici) amb la presència del batlle; essent el cas que els inquisidors ja havien jutjat i condemnat Joan Figuerós d'heretgia, el Consell resol acceptar la condemna decretada pels inquisidors i assignar com a lloc per acomplir-la darrera la ribera dels blanquers, al Prat del Rey, per poder llençar les cendres al corrent just després de cremar el cos del condemnat.

Troband-se propera la festa de Corpus, resolen també, després de tractar el tema en dos consells (el trenta de maig i el dos de juny), convidar els inquisidors a portar el pal·li a la processó de Corpus i alterar l'ordre habitual de portadors, sense que aquest fet pugui, però, ser adduït posteriorment i atenent a l'excepcionalitat del cas. No trobem, tot i així, la confirmació de si hi assistiren.

Tot i la intervenció clara dels inquisidors en aquest procés, no hem trobat el cas en la consulta del catàleg de processos inquisitorials i això demostra d'un costat que no tots els processos instruits devien passar a la Suprema i, d'un altre, ens manté en la incògnita de si fou condemnat per judaïtzant (un cas una mica tardà), per luterà (un cas primicer) o per un delictes més genèric.

LA BRUIXA ARTERA

És un cas al marge de la Inquisició. Es produeix en els anys crítics en què els poders civils catalans jutjaren i condemnaren com a bruixes una colla de dones, acusades en general de ser causants de l'esterilitat del temps i d'algun infanticidi (o d'alguna mort d'infants massa sobtada).

Les dades de despeses i el judici que hem transcrit a l'annex permeten reproduir una part dels fets; les dades que trobem a l'estudi de Juan Blázquez en complementen una altra part. Sabem que el Consell targarí envià el sastre Joan Bernat i el seu fill a cercar el bruixot, Cosme Soler, a Rialb i que cobren trenta sous per aquesta feina (albarà datat el nou de novembre de 1616). Cosme Vidal, com a bruixot, és especialista en conèixer i descobrir bruixes, i aquesta és la raó perquè el fan cercar; per l'estudi de Blázquez sabem que el seu nom era Cosme i que era llaurador, natural del Mas de Tarragona (BLÁZQUEZ, 1990a, pàg. 257).

El dia tres de gener de 1617, quasi dos mesos més tard, celebren consell particular per tractar de l'afer. Hi són presents tres paers, vuit prohoms o consellers i l'advocat de la universitat, Joan Clusa, que hi entra acompanyant el grup del batlle. El consell ha estat convocat pel batlle, que ja té fulminada enquesta contra Maria Artera, viuda; un cop reunits paers i prohoms, el criden i entra el batlle, misser Francesc Guardiola, acompanyat del seu assessor, misser Pau Miquel Vilasaló, del notari i escrivà de la cort del batlle, el notari Francesc Florença, i del procurador fiscal, Joan Comes. Llegeix l'enquesta el notari Francesc Florença i acte seguit surten tot el grup del batlle, novament acompanyats de Joan Clusa. Resten sols els paers i prohoms, i decideixen que Maria Artera sigui turmentada per saber de la seva boca la veritat dels delictes que li imputen.

Entre novembre i desembre de 1616, doncs, el batlle degué compondre el procés; en aquesta feina veiem que el Consell paga setze sous al notari Francesc Florença pel lloguer de la mula i les despeses que van fer en anar a Bellpuig per "inquirir contra na Artera". Alhora, el Consell pagà vuit sous a mossèn Gaspar Rabassa perquè s'encarregés de la defensa de "la pobre presa Maria Artera".

Determinat ja que na Artera fos turmentada, el Consell va gastar set lliures i quatre sous en pagar diverses persones per a la tortura de Maria Artera; i encara pagà tres lliures al cirurgià Jeroni Tàpies perquè després la curés.

Aquí s'acaben les dades que hem trobat a l'arxiu, en llibres de consells i d'albarans. L'estudi de Juan Blázquez, però, ens informa que la Inquisició sí que obrí procés contra Cosme Soler l'any 1617 (AHN, Inquisición, llibre 732), i fou absolt.¹⁷

Al procés, se l'acusa d'haver fet penjar una colla de dones amb l'activitat a què es dedicava, de descobrir les marques de bruixes: a Tàvara (Aragó), tres dones foren penjades; a Montclar, dues; a Bellpuig, dues; a Torregrossa, dues; a Castelló de Farfanya, tres. La sentència fou molt benigna, puix que tan sols li prohibiren de seguir practicant aquesta activitat de descobrir bruixes (BLÁZQUEZ, 1990a, pàgs. 257-258).

En aquest joc de dades no podem deixar de relacionar-hi el cas de Maria Cuberes, de Montclar, que ja al desembre de 1616 –sembla– es trobava reclosa a les presons comunes de Cervera i que el quatre de juny de 1617 fou sentenciada a tortura i, després, a la forca (vegeu els textos a LLOBET, 1998, pàgs. 262-264). Podria ser una de les dues bruixes de Montclar a què fa referència el procés contra Cosme Soler, puix que en els textos consta que havia estat acusada de bruixa i empresonada a Montclar, s'havia escapat d'allí i després fou presa a Cervera.

En la mateixa línia, hem de relacionar-hi Maria Artera, jutjada a Tàrraga al gener de 1617, però amb presa d'informació a Bellpuig per fulminar-li el procés; en aquest cas no consta que la sentència anés més enllà de la tortura, per les dades que n'hem trobat.

Queda pendent la consulta del llibre esmentat de l'AHN que permetria comprovar si en el procés contra Cosme Soler són precisats els noms de les dones que va reconèixer com a bruixes, fet que ens faria desaparèixer els dubtes en un o altre sentit; sí que sabem que, almenys, hi ha la connexió amb el “descobridor de bruixes” Cosme Vidal, que fou cridat a Tàrraga per al cas de la viuda Artera.

L'intent de localitzar Maria Artera com a habitant de Tàrraga o de Bellpuig en aquells anys no ha obtingut èxit. No figura cap habitant amb aquest nom als fogatges de Tàrraga i de Bellpuig de 1553 (IGLÉSIES, 1981) i tampoc no li consta a Josep M. Planes, en base als seus fitxers demogràfics; tractant-se d'una dona vídua, i coneixent el costum de referir-s'hi amb el cognom del marit, de vegades passat a forma femenina, hem cercat també el cognom Arter sense cap resultat positiu. Posats a pensar en formes anàlogues, podríem pensar en una forma Aster en la pronunciació, que provindria de la forma Ester; en aquest cas, sí que trobem al fogatge de Bellpuig la casa de “La viuda Estera”; és clar que la distància de més de seixanta anys entre una i altra dada ens portaria a pensar més aviat en la generació següent (és a dir, en la vídua d'un fill d'aquesta viuda Estera del

17. BLÁZQUEZ, 1990b, pàg. 123 (als delictes per superstició).

fogatge). Aquesta identificació, però, queda plantejada com a possible hipòtesi i prou.

Cal insistir que aquests casos contra bruixes que hem comentat (més els altres cinc que dóna Josep M. Llobet com a succeïts a Cervera entre 1545 i 1640), foren tots processos civils i no inquisitorials.

BARRUFET, FAMILIAR

El cognom Barrufet es troba ja ben documentat a Bellpuig a mitjan segle XVI. Al fogatge realitzat l'any 1553, trobem que els jurats de Bellpuig declaren l'existència de dos focs o cases amb aquest cognom: mestre Barrufet i Joan Barrufet.¹⁸

Aquest segon és probablement el mateix Joan Barrufet, adobador, que és present entre els signants d'un préstec de quatre-centes lliures fet a Ferran de Cardona el 1558 (BACH, 1972, pàg. 110).

Al manifest dels anys 1592 i 1595, consta Antoni Barrufet, sastre (BACH, 1972, pàg. 117).

Troblem referència a Francesc Barrufet com a familiar del Sant Ofici al llibre conservat del districte cerverí. En data sis d'agost de 1632, consta que mossèn Damià Casanoves, droguer de Cervera, presenta instància al comissari cerverí de la Inquisició, Simó Vicent, contra Francesc Barrufet per sis lliures de mercaderia de la seva botiga.¹⁹

Però més enllà de l'àmbit cerverí, als processos inquisitorials del tribunal del Sant Ofici de Barcelona trobem tres processos civils en què és ell el processat. Són:

- a) L'any 1631, per portar armes prohibides; és multat (AHN, Inquisición, llibre 733).²⁰
- b) L'any 1633, per bregues i insults; és reprès (AHN, Inquisición, llibre 733).²¹
- c) L'any 1634, per incontinència sexual; és desterrat (AHN, Inquisición, llibre 733).²²

Per sort, en el cas del tercer procés trobem més clàrícies al llibre de Juan Blázquez sobre la Inquisició de Barcelona. L'excepcionalitat del cas fa que el comentí a la menuda, i en copiem el comentari complet:

18. Vegeu IGLÉSIES, 1981, pàg. 371.

19. Vegeu el text a l'annex, any 1632.

20. Vegeu BLÁZQUEZ, 1990b, pàg. 145.

21. Vegeu BLÁZQUEZ, 1990b, pàg. 146.

22. Vegeu BLÁZQUEZ, 1990b, pàg. 150.

A. T. V. — 2264
VALLBONA DE LAS MONJAS
Entrada á la Iglesia
del Monasterio

“En 1634 era familiar de Bellpuig, el cerero Francesc Barrufet. Frecuentador del convento de Vallbona, entabló, no se sabe cómo, amistad con una monja, a pesar de la vigilancia a que las tenía sometidas la abadesa Leocàdia de Ricart i de Cardona, que rigió el convento desde 1631 hasta 1657. De la amistad se pasó al amor y las murmuraciones fueron de tal calibre que en 1633 la Inquisición le ordenó cesase sus visitas. Pero es que del amor se pasó a la pasión desenfrenada y en 1634 el abad de Poblet, prelado de dicho convento, denuncia que ya no es que vaya al convento, sino que armado con una escalera que un carpintero del pueblo le había confeccionado, saltaba la tapia y pasaba la noche en el aposento de la monja, lo cual fue ratificado por las criadas que asistían a la hermana, en vista de lo cual se optó por desterrarle, pero no de su pueblo, donde era un verdadero cacique, sino del término del convento.” (BLÁZQUEZ, 1990a, pág. 121).²³

L'ordre de la Inquisició, el 1633, perquè deixés de fer-hi visites potser és la reprensió a què fa referència el segon procés. El comentari de Blázquez, però, ens fa força evident l'abús del privilegi de familiar de la Inquisició de què fa gala Francesc Barrufet, i també ens permet constatar la benignitat de la pena amb un dels seus, puix que el càstig de desterrament no implica ni tan sols que hagi de marxar de Bellpuig, sinó tan sols que no es pot atansar al monestir de Vallbona.

El que no tenim gens clar és que Francesc Barrufet fos un cacic a la vila, com afirma Blázquez. D'entrada, l'ofici de cerer, tot i especialitzat, no deixa de ser el d'un simple artesà-botiguer. Tampoc el càrrec de familiar del Sant Ofici podia donar-li autèntic poder; el que li donava era una certa immunitat, però alhora l'inhabilitava per poder participar al consell municipal, en aquells temps. I tampoc no tenim indicis en la història de la vila que mostrin aquesta situació de poder.

En conclusió, podem afirmar que aprofita el càrrec de familiar (la immunitat que li dóna) en excés: portar armes prohibides, no pagar algun deute, mantenir una relació sexual amb una monja de Vallbona. I que, gràcies a ser familiar de la Inquisició, rep de la justícia inquisitorial un tracte de favor, alhora que pot evitar la justícia civil.

CURADORS

Aquests casos entren dins el concepte més genèric de “supersticions”. Revisant el catàleg de processos publicat per Juan Blázquez, trobem vint-i-un casos en el nostre entorn en què fou instruït procés per la Inquisició. En ordre cronològic, els processats per superstició foren:

23. En nota dóna la referència arxivística exacta del procés: AHN, Inquisición, llibre 733, folis 438-439.

- 1603 Jaume Rubio, hostaler, de Santa Coloma de Queralt; fou suspès.
- 1608 Joana Huguet, de Montmaneu; fou desterrada.
- 1610 Domingo Pérez, metge, de Cubells; fou reprès.
- 1629 Onofre Copons, de Balaguer; fou reprès.
- 1638 fra Pere Amich, OM, de Tàrraga; fou reprès.
- 1665 Miquel Barceló, cirurgià, de La Fuliola; el condemnaren a sis anys de presidi.
- 1667 Magdalena de León, de Balaguer; fou represa.
Magdalena Malla, gitana, de Balaguer; fou represa.
Miquel Malla, gitano, de Balaguer; fou reprès.
Joan Puig, d'Agramunt; fou suspès.
- 1669 Pere Sardanias, prevere, de Ponts; no consta la resolució.
- 1674 Jaume Roig, de Mollerussa; fou reprès.
- 1675 Francesca Grasida, de Tàrraga; fou suspesa.
Francesc Torca, de Tàrraga; fou suspès.
- 1676 Joana Isabel, d'Oliola; fou represa.
- 1677 Lluís Navarro, d'Agramunt; fou reprès.
- 1680 fra Francesc Borrell, OM, d'Agramunt; va morir abans de ser sentenciat.
- 1681 Joan Terral, prevere, d'Agramunt; fou desterrat.
- 1691 Carlos José, d'Illerda (de Lleida ?); no consta la resolució.
- 1694 Jaume Puig, moliner, de Ponts; no consta la resolució.
- 1725 Valentina Lucía, gitana, de Tàrraga; no consta la resolució.

Dos preveres, dos frares mercedaris per un costat, i un metge i un cirurgià per un altre, semblen indicar els perills de l'extralimitació en l'ofici; els casos dels tres gitanos marquen una certa inclinació tradicional. No tenim precisat, però, el tipus d'acusacions en cada cas.

Sí que és comentat a l'altre estudi el cas del mercedari del convent de Tàrraga, fra Pere Amich, com a cas de curador. Diu que curava els embruixats malalts amb l'estola i un llibre a les mans, a la capella del convent, amb una bona il·luminació feta amb espelmes. Senyava tot el cos al malalt, tot prement on li feia mal i recitant: «prowl» i feia una creu, «recedant» i feia una altra creu, «somma» i feia una tercera creu, «hostemque nostrum comprime ne pellrantur corpora» i «+Jesus +Nazarenus +Rex Judeorum». Van trobar-li també l'oració de Sant Cebrià,²⁴ i per totes aquestes pràctiques fou reprès pel tribunal (BLÁZQUEZ, 1990a, pàg. 270).

24. L'oració pot trobar-se en català en alguna edició del *Tesoro de milagros y oraciones de la santísima Cruz de Caravaca*, com ara la de Roma, sense any, Imprenta de S. Salvatore de Horte (tot i que no són fiables les precisions, ni del lloc ni de l'impressor).

Confesores, gloria de los Serafines, corona de las Virgenes, libradme de aquella espantosa figura cuando mi alma saliere de mi cuerpo. ¡Oh santísima fuente de piedad y hermosura de Jesucristo, alegría de la gloria, consolación del clero, remedio en los trabajos! Con Vos Virgen prudentísima, se alegran los Angeles. Encomendad mi alma y la de todos los fieles cristianos; rogad por nosotros a vuestro bendito Hijo y conducidnos al Paraíso eterno en donde reináis y vivís para siempre; y allí os alabaremos eternamente. Amén Jesús.»

«Soberana Virgen María, Madre de Jesús, Hijo de Dios vivo, pues lo habéis parido, rogad por todos los pecados para que nos perdone. Libradnos del enemigo que nos combate, y concedednos la gloria eterna. Amén Jesús.»

ORACIO

DE SAN CIPRIA Y DE SANTA JUSTINA

En nom del Pare, del Fill y del Esperit Sant. Amén.

Esta es la molt útil e important santa oració del glorios y mártir San Cipriá, la qual fou feta y ordenada per el glorios San Cipriá, per llurar las personas de mals enganyos y ensisos, y per cualsevol lligament y encantaments, per lo dona que va de part, per pestilencia y aires corruptius, la qual oració ha de ser llegida tres vegades y en tres diumenges, y cada diumenge, una sola vegada, y per la ajuda de Deu en Baras de Bruxerías.

En nom de Deu Pare, Fill y Esperit Sant, que son tres personas y un sol Deu verdader que reina per sempre y sans si. Amen. †

10

SAN CIPRIÀ Y SANTA JUSTINA

Fragment de l'oració a Sant Cebrià procedent del *Tesoro de Milagros y Oraciones de la SS Cruz de Caravaca*

Entre els fulls conservats al plec sobre la Inquisició, del Fons Dalmases, hi ha un full doble foli plegat a tamany foli i un full foli plegat a tamany quartilla escrits per les quatre cares com una mena d'esborrany de lletres. El full més gran –i també el més complet– ha estat ja publicat (LLOBET, 1998, pàgs. 269-272). Publiquem a l'annex l'altre full per comentar-ne el cas.

L'autor de les cartes o lletres, a la primera de les quals es presenta com el doctor Felip Minguell, prevere i catedràtic de Cànon a la Universitat de Cervera, sabem que l'any 1806 era nomenat catedràtic de Decretals, i que era natural del Mas de Bondia (RUBIO, 1915, pàg. 409). I tenim també la dada que, l'any 1836, era catedràtic de Cànon, en concret d'història de l'Església; i que l'any 1837 ja no hi figura –de les cinc càtedres de Cànon de l'any anterior només en queda una– (RUBIO, 1915, pàgs. 416 i 417). Hem de datar els dos documents, doncs, entre 1806 i 1837 com a dates límit.

Els dos curadors que denuncia a les cartes són Antoni Marsal, pagès, de Tàrraga, i Barromba, el duler d'Altet. Cap dels dos noms no apareix al catàleg de processos inventariat per Juan Blázquez, però ja sabem que això vol dir que els processos no arribaren a la Suprema o no se n'informà. Amb la Guerra del

Francès per l'un costat i els enfrontaments polítics i militars posteriors per l'altre, no fóra estrany que el procés no hagués arribat a la Suprema.

Com en el cas de la viuda Artera, doncs, hem cercat també en aquest cas de localitzar el personatge Antoni Marsal a la Tàrrega d'inicis del XIX. Consultats els quaderns del cadastre targarí dels anys 1801, 1802, 1803 i 1806, fets per les propietats, i els dels anys 1812 (?) i 1813, ordenats per carrers, no hem trobat en cap d'ells el nom d'Antoni Marsal com a contribuent, ni cap altre contribuent amb aquest cognom.

Hem revisat després els llistats dels llibres de bateigs, casoris i òbits de l'arxiu parroquial corresponents a la segona meitat del segle XVIII i els tres primers quarts del segle XIX sense que aparegui cap Antoni Marsal. Amb aquest cognom tan sols hem pogut localitzar al llibre 5 de defuncions, foli 139v, la mort, l'any 1835, de Josep Marsal, voluntari de les milícies de la reina Isabel II, natural del poble de Vimbodí, i que era casat amb Anna Maria Oliva. No indica, doncs, cap arrelament llarg a Tàrrega, sinó un cas que podem adscriure a la població flotant. A la nota de la mort no hi ha tampoc cap referència a la presència de pares, fills o germans a Tàrrega.

Tampoc no en té constància Josep M. Planes al seu treball demogràfic. Tot plegat ens porta a considerar si els noms d'Antoni Marsal i de Barromba corresponen a personatges reals, i si els esbossos de carta es concretaren en carta definitiva al comissari del districte cerverí o no.

No dubtem que les pràctiques que descriu fossin certes, com a pràctiques de curadors a la zona; però potser aquests esbossos eren un exercici acadèmic, preparació d'una lliçó per a la Universitat. La minuciositat de la descripció dels procediments i la precisió dels cànons que s'hi poden aplicar converteixen els dos documents en unes descripcions i unes anàlisis prou erudites i especialitzades per part d'un prevere que ja havia acabat els estudis, s'havia doctorat a la Universitat de Cervera i hi ocupava una plaça de catedràtic de Cànons.²⁵

25. Des de l'inici de la Universitat de Cervera, és creada la facultat de Cànons; i la càtedra de Decretals que ocupa l'any 1806 és ja una càtedra de Cànons, en un sentit més genèric (vegeu RUBIO, 1915, pàgs. 294-297).

BIBLIOGRAFIA

BACH, 1972: Antoni BACH I RIU, *Bellpuig i la seva antiga baronia al Pla d'Urgell*. Fundació Salvador Vives Casajuana. Barcelona, 1972.

BADA, 1992: Joan BADA ELIAS, *La Inquisició a Catalunya (segles XIII-XIX)*. Editorial Barcanova (Biblioteca cultural, 18). Barcelona, 1992.

BLÁZQUEZ, 1990a: Juan BLÁZQUEZ MIGUEL, *La Inquisición en Cataluña. El Tribunal del Santo Oficio de Barcelona (1487-1820)*. Editorial Arcano, Toledo, 1990.

BLÁZQUEZ, 1990b: ..., "Catálogo de los procesos inquisitoriales del Tribunal del Santo Oficio de Barcelona" a *Espacio, Tiempo y Forma*, serie IV, 3 (UNED. Madrid, 1990), pàgs. 11-158.

FORT, 1973: Eufemià FORT I COGUL, *Catalunya i la Inquisició. Assaig d'un coneixement desapassionat de la institució*. Editorial Aedos. Barcelona, 1973.

IGLÉSIES, 1981: Josep IGLÉSIES, *El fogatge de 1553*, volum II (Estudi i transcripció). Fundació Salvador Vives Casajuana (núm. LXX), Barcelona, 1981.

LLOBET, 1998: Josep M. LLOBET I PORTELLA, "Els cerverins, els diables i les bruixes (segles XV-XIX)" a D.A., *Religiositat popular a Catalunya i als Pirineus (segles XV-XX)*. Actes, UNED.Cervera, 1998, pàgs. 249-272.

PLANES, 1994: Josep M. PLANES I CLOSA, *La parròquia i la vida religiosa de Tàrraga, segles XVI-XIX*, Tàrraga, 1994.

ANNEX DOCUMENTAL

1.

(sense lloc ni data)

Capítols d'alguna regulació de la Inquisició presentats a Corts o aprovats en Corts.

AHCC, F[ons] D[almases], c[arpeta] 26, plec Inquisició, full volander núm. 294

i. Capítol primer en quant suponga (?) que se'n face acte de Cort no proveheix perquè no han sguard al jutge secular.

ii. Que appellacione familié se deuen entendre comensals dels oficials de la Inquisició; e appellacione oficialium se deu entendre salariats oficials del ofici de la Inquisició actu deservints.

iii. Que no és gravamen que los inquisidós sien jutges dels béns confiscats e que no és interès d'ells, puix sa magestat per major expedició del ofici ho tollere.

iiii. Que los inquisidós poden inquirir e trobant-se que surten mal de sacrament primer e restant suspecte de suspita per utenciar (?) ad arbitrium remetent als ordinaris lo que tocarà a la sua jurisdicció.

v. Que los inquisidós no coneguen de blasfèmia que no sàpie manifestici heresi.

vi. Que bé és stat fet lo edicte puix poden-se informar e consellar-se ab savis.

vii. Que procedit edictum que sien tenguts denunciar los excomunicats que per any e mes són stats excomunicats e han perseverat en la excomunicació, perquè se presumexen ésser suspectes de fide.

viii. Que no se entrometen los inquisidós ut inquisitores de usures si no.s asser[t]ie usura ésser peccat.

ix. Que ningun de la Inquisició exercite art mercantívol e si u farà, que sie privat del ofici de dita Inquisició.

x. Jani est provisum que no puguen active alegrar-se de exempció ni cunlibus.

xi. Que lo fisch no pugue haver més dret que tenie aquell al qual à succehit, e que deutes prescrits no sien exhigits.

xii. Que los inquisidós no.s entremetan dels diputats ni de oficials de la Diputació en les coses toquants als diputats e drets del General.

xiii. Non procedit com no puguen ésser convenguts sinó davant los inquisidós, puix sien oficials salariats et actu sermentes.

xiiii. Si axí és, és mal fet e mostrant-se serà reparat.

xv. Sie servat lo dret sobre tal disponent ne sie servat prout actenus és stat observat.

xvi. Que si tal prohibició és stada feta, sie levada.

xvii. Que sie feta justícia.

xviii. Que en cas que per a alguns testimonis falso deponentes dolo se hauran stat relexat e mort, que en tal cas que lo inquisidor general farà justícia quant los sagrados cánones li permeten, e si de justícia serà, que sa magestat lo puxe castigar e que lo inquisidor no lo enpatcha.

xix. Que porten albarà, altrament que sien desarmats, e que.s limittarà segons serà menester e necessari al Sanct Ofici de la Inquisició, familià e comensals.

xx. Que sie servat lo dret comú e feta justícia.

2.

1509, Cervera.

Dades sobre la visita dels inquisidors a Cervera, el 1509, i l'acte de fe contra Joan Figuerós.

2.1

1509, maig, 30

Els paers cerverins proposen al Consell si invitaran els inquisidors i els doctors de la Rota a portar el pal·li a la processó de Corpus; el Consell resol que ho consultin als advocats i ho facin si és possible, i si no, que se n'excusin.

AHCC, FM, Llibre de consells, 1509, f.

Més fonch proposat per dits senyors de país al dit honorable Consell dient que ja som prop la festa del Corpus Domini. E per los senyors Inquisidós trobar-se ací, havien pensat fóra bona cosa, per ésser persones tant reverents, de demanar-los portassen al pali. Per ço ho proposen que.ls plàcia delliberar-hi hi encara per aquestos dos doctors de la Rota que són dels principals, ço és, micer Bofill e micer Orrit.

Sobre açò lo dit honorable Consell, vist que los dits senyors de Inquisidós e doctós de la Rota són persones tant reverents, que si fer se porà sens perjudici de la ordinació feta sobre lo portar del pali, la qual és decretada, que los dits senyós de Inquisidós e doctors hi sien convidats. E si no poran fer sens perjudici, que per los senyors de país e una bona promenia los sia dit la causa per què no.ls poden

pregar per causa de la dita ordinació, lo quals pesa per que els hagen per scusats. E per saber si fer se porà, cometen als senyors de paés que ab los advocats de la present vila miren la dita ordinació, e si per los senyors de advocats serà vist que.s puga fer, ho facen segons per aquells los serà consellat, per aquesta vegada tan sols. E axí matex puguen graduar per al pali ab aquells pròmens que penre s'i volran, segons és acostumat.

2.2

1509, maig, 31

Judici de Joan Figuerós, condemnat com a heretge pels Inquisidors, i assenyalament del Prat del Rey com a lloc per executar la sentència.

AHCC, FM, *Llibre de Consells*, 1509, f. 39 r i v

Die computata tricesima prima mensis madii anno predicto D nono fuerunt congregati mag. et honor. paciarii et consiliarii in aula paciarie ville Cervarie ad consilium celebrandum prout sequitur.

Johannes Ponç, Anthonius Jo. de Vilaplaneus, Anthonius Saliteda, Petrus de Rius, paciarii

Jacobus Ffarrer, Ffranciscus Tarroga, consiliarii //

Micer Steve Navés, Gabriel Gotsens, Miquel Bonjoch, Gili Agraó, Miquel Boteyll, Anthoni Borràs, Salvador Guiu, mestre Thomàs Ffarrer, Pere Joan, Joan Robió, Pere Comelló, Jaume Armengou, consiliarii.

En lo qual consell ffonch preposat per lo magnífich mossèn Galceran de Barberà, balle de la vila de Cervera, de veu del magnífich micer Joan Palau, doctor en quascun dret, loctinent de assessor de dit mossèn lo balle, dient com per los reverents pares de Inquisidós hés stat liurat a ell, dit mossèn lo balle, la persona e ossa e stàtua d'en Joan Figuerós, albarder de la ciutat de Balaguer, delat de crim de heretgia e apostasia, e aquell és stat per ells condemnat per heretge y apòstata; per ço, per la observança del privilegi de la judicatura ad aquesta universitat atorgat, requirim-vos que juxta forma de dit privilegi de judicatura, que.l judiqueu, que no us entench a prejudicar aquell.

La qual proposició feta, de continent per los dits magnífics e honorables paés fonch dit com ells foren al castell, a hon los secrets de la Inquisició se tenen, los quals foren demanats per los senyors de Inquisidors e veheren com dits Inquisidors donaren dit Figuerós a mossèn lo balle per cremar aquell, e que la sentència ere ja dada per ells a cremar-lo; per ço.ls ho reporten, que ells hi miren bé si aquest home se pot judicar, attés ja és condemnat; e axí matex los plàcia voler-los assignar lloch per a cremar dit Joan Figuerós e altres heretges.

Sobre açò lo dit honorable Consell acordà e delliberà, vist que és ja sentenciat per los senyors de Inquisidors e és matèria herètica, que pus no perju[di]que en res als privilegis, que pus sentenciat és, que sie e se stigue axí e segons per los reverents pares de Inquisidors és stat sentenciat. E axí mateix, vist que la vila ha de donar lloch per a cremar los heretges com és cosa rahonable, dit honorable Consell dóna per lloch, assigne e deputa per lloch allà detràs la ribera o gobina* dels blanqués que vulgarment se diu lo Prat del Rey, allà cerqua e lo més prop de la aygua o torrent que allí discorre, a ffi l'aygua se'n port tot aygua [a]vall; lo qual loch dit honorable Consell assigna e deputa ara de present e per a tostemps axí per lo cremar dit Joan Figuerós com per altres qual[s]sevol persones heretges sien condempnats per a cremar.

2.3.

1509, juny, 2

Consultats els advocats i atenent a l'excepcionalitat del cas, el Consell resol per aquesta vegada admetre els inquisidors a portar el pal·li de Corpus; si accepten, llavors també invitaran els doctors de la Rota.

AHCC, FM, *Llibre de consells*, 1509, f. 40r

E en presència dels tots, lo dit magnífich micer Pere Karles de Albalat, advocat de la present vila ensemps ab lo magnífich micer Pere de Meyà, absent, e legida per ell la deliberació del consell ja dit, e encara legida un'altra delliberació feta sobre lo portar del pali en l'any Lxxxxvii [1497], aconsellà e fou de parer, vists los senyors de Inquisidors e persones de la Rota són persones tals que no obsta que no.s pugue fer, que per aquesta vegada tan sols lo oficial podrà suspendre dita delliberació e prestar-hi son decret, ni menys per aquesta vegada tan sols podrà se traure a conseqüència per quant e axí matex lo deguà quant en la excomunicació, pus lo Consell ho dellibere.

E ffit açò, lo matex dia agueren lo parer e vot del dit magnífic micer Pere de Meyà, advocat, qui per semblant dix, e votà dit veguer poder-la suspendre e decretar per aquesta vegada tan sols, pus lo dit Consell ho delliberen quant al decret e lo deguà per semblant quant a la excomunicació, atessa la delliberació del Consell novament feta e vista l'altra antiga, que no obsta no.s pugue fer axí.

En après dit dia, dita promenia, vists los vots dels advocats, delliberà que mossèn Anthoni Joan de Vilaplana e mossèn Anthoni Saliteda, de part de aquesta

* potser "robina"?

universitat, vagen als dits senyors de Inquisidós per saber si delliberaran o voldran anar a la proffessó lo dia del Corpus e portar al pali, a ffi, si anar-hi volran, mils* hi puguen provehir e fer lo qu.és pertanyent fer, cometent-los-ho largament ab tot aquell poder bastant se és necessari ho facen segons de ells se spere e lo dit negoci requer; e que.ls plàcia voler-ne pendre càrrec e tornar-los-ne resposta; e si los dits senyors de Inquisidors delliberaran anar, que los de la Rota sien convidats.

2.4.

1509, juliol, 30

Els paers exposen que han hagut de fer despeses per als cadafals de l'acte de fe sense haver tingut temps de celebrar abans consell; el Consell accepta les despeses, però mana que s'assabentin d'allò que té obligació de pagar la vila.

AHCC, FM, Llibre de consells, 1509, f. 41v

Més fonch proposat per los dits senyós de paés dient que ells han hagut a fer los catafals en la plaça que huy hi són perquè són stats requests per los senyors de Inquisidós, e perquè no tenien temps de tenir lo Consell, aplegaren promenia e fonch vist que.s havien a fer. Per què.ls plàcie provehir que lo que costaran los sia pres a compte.

Sobre açò lo dit honorable Consell acordà e delliberà los sia pres a compte als senyors de paés tot lo que se à despeses per los dits catafals, però que vegem què serà lo que ve a càrrech de la vila.

2.5.

1509, agost, 23

Anota el racional que Bartomeu Cardona i Francí Bardina, fusters de Cervera, cobren trenta-sis sous pels cadafals que han fet a la plaça del Blat per a l'acte de fe.

AHCC, FM, Llibre de racional, 1507-1509, ff. 132v i 133r

Compte d'en Borthomeu Cardona e Ffrancí Bardina.

Deuen los damunt dits en Borthomeu Cardona e Ffrancí Bardina, fustés de la vila de Cervera, que los senyors de pahers los feren dar e pagar per mans del honorable en Pere Ponç, clavari de dita vila, trenta-sis sous, dels quals ne fermaren

* millor.

àpocha en poder del discret n'Anthoni Joan Bonet, notari e scrivà de la paheria,
a xxiii de agost del any Mdviii i ll. xvi s. //

És-los degut xxxvi sous per los treballs han presos per fer los cataffalls en la
plaça del Blat de la dita vila, sobre la judicació que los senyors de Inquisidós de la
Sancta Inquisició han feta dels malls crestians e conversos qui són stats excomu-
nicats e castigats com a mals crestians e perversos contra la sancta ffe cathòliqua,
e açò los és stat judiquat per deliberació del consenyll ordinari celebrat en la sala
de la paheria de dita vila, a xxx de joliol proppasat i ll. xvi s.

2.6.

1509, agost, 23

El mateix compte, en notament del clavari.

AHCC, FM, *Llibre de clavaria*, 1509, f. 15r

Item per consemblant manament, a xxxi de agost dit any, é donat e pagat a
Borthomeu Cardona y a.n Francí Bardina, fusters de dita vila, trenta-sis sous per
fer los catafals hon miraren los senyors de pahers e pròmens, en la plaça del Blat,
les sentències e actes executats e promulgades per los reverents inquisidós de la
herètica pravitat contra los conversos reconsiliats e condempnats, fonch desliberat
per lo consell ordinari selebrat a xxx dies del mes proppassat, segons és continuat
en libre de racional, en cartes Cxxv. À-n'í àpocha en poder del dit Pere Serra,
notari e scrivà de la paheria, a xxiii de agost de mil cinc-cents e viiii.

i ll. xvi s.

2.7.

1509, octubre, 23

*Anota el racional que Miquel Cirera, paraire, cobra nou sous pels danys que han sofert
els draps que deixà per envelar la plaça del Blat el dia de les sentències dels inquisidors i la plaça
de Sant Cristòfol el dia de Sant Cristòfol.*

AHCC, FM, *Llibre de racional*, 1507-1509, ff. 136v-137r

Compte d'en Miquell Cirera, perayre.

Deu lo dit Miquell Cirera, perayre, que los senyors de pahers li feren dar e
pagar per mans del honorable en Pere Ponç, clavari, nou sous, dels quals ne fermà
àpocha en poder del discret en Pere Serra, notari e scrivà de la paheria de dita vila,
a xxiii de octubre del any mil Dviii ll. viiii s. //

És-li degut nou sous per dos drabs que havie lexats per envelar la plaça del Blat lo dia que.s promulgaren les sentències per los senyors de Inquisidós contra los heretges, e per envelar la plaça de Sent Cristòfoll lo dia o festa de Sent Cristòfoll, e per los danys que dits drabs han presos són-li stats adjudicats dits nou sous

ll. viiii s.

2.8.

1509, novembre, 1/ octubre, 23

El mateix compte, en notament del clavari.

AHCC, FM, *Llibre de clavaría*, 1509, f. 18r

Item lo dit dia e mes [1 novembre] per consemblant manament é donat e pagat a.n Miquel Cirera, parayre de la vila de Cervera predita, nou sous a ell judicats per los danys que dos draps seus han rebut en lo envelar de la plaça del Blat los dies que.s promulgaren les sentències per los reverents inquisidors contra los heretges, e per lo envelar la plaça de Sent Christòfol, segons és continuat en libre de racional, en cartes Cxxviii. Â-n'i àpocha fermada en poder del discret en Pere Serra, notari de la paeria, a xxiii de octubre any mil cinc-cents e nou

ll. viiii s.

2.9.

1509, desembre, 22

Pagament de quinze sous a Joan Puigredon, teuler, per diversos conceptes; entre ells mig sou donat a Guillem Garriga per portar la fusta a la plaça per fer el cadafal de l'acte de fe.

AHCC, FM, *Llibre de clavaría*, 1509, ff. 21v-22r

Item per lo mateix manament lo dit dia e any é donat e pagat al sènher en Johan Puigredon, major de dies, teuler de dita vila, quinze sous e sis dinés que a ell són deguts per dita vila per rahó de teula à venuda en aquella, la qual à servit per socórrer la teulada del studi e per cobrir la xemenea del campanar; e són dotze sous e tres, e sis dinés que à donats e bestrets per dita // vila a.n Guillem Garriga per portar la fusta a la plaça per fer lo catafal dels marranos e defensió de la Sancta Inquisició, segons més largament stà continuat en libre de racional en cartes Cxxxvi. Ha-n'i àpocha fermada en poder d'en Anthoni Johan Bonet, notari e scrivà predict, a xxii de desembre del any mil cinch-cents e nou ll. xv s.

2.10.

1509, desembre, 4

Anota el racional el pagament d'una lliura a Joan Guerau, fuster, per diversos conceptes; entre ells la feina de dos dies, amb el seu fill, en fer els cadafals a la plaça del Blat.

AHCC, FM, *Llibre de racional*, 1507-1509, ff. 141v-142r

Compte d'en Johan Gerau, fuster.

Deu lo dit Joan Gerau, fuster, que los senyors de pahers li feren dar e pagar per mans del honorable Pere Ponç, clavari lo corrent any, xx sous, dels quals ne fermà àpocha en poder del notari de la paheria a iiii dehembre del any Mdviii

i ll. s. //

És-li degut xx sous per rahó de viii posts e permòdolls ha mesos en la caseta del notari, de la casa de la paheria, e per claus e per una scala de fust per obs de dita casa, e per dos dies que ell e son fill meteren en fer los cataffals en la plaça del Blat per la execució se féu per la Sancta Inquisició, que tot sume

i ll. s.

2.11.

1509, setembre, 20 / desembre, 4

El mateix compte, en notament del clavari.

AHCC, FM, *Llibre de clavaría*, 1509, f. 22v

Item per lo mateix manament, lo predict dia e any [20 de setembre] he donat e pagat a.n Johan Guerau, fuster de dita vila, vint sous a ell deguts per dita vila per viii posts e permòdolls que à mesos en la caseta del notari, per claus e per una scala de fust, per dos dies que à treballat ab son fill xvi sous; e quatre sous per danys que à pres la fusta que leixà a fer los cataffals en la palaça del Blat per la Sancta Inquisició, segons és contengut en libre de racional, en cartes Cxxxiiii; à-n'i àpocha en poder d'en Pere Serra, notari e scrivà predict, a quatre de desembre del any MD e viii

i ll. s.

2.12.

1509, octubre, 25 i desembre, 22

Pagament de quatre sous a Jaume Cabrer perquè els havia despès en aigua i bova per regar la plaça del Blat, escombrar-la i enjoncar-la per a l'acte de fe; paguen també tres sous a Miquel lo Sart, de segar la bova, i tres sous més per despeses en trenelles per envelar i en altres coses.

AHCC, FM, *Llibre de clavaria*, 1509, ff. 27v-28r

Item per lo mateix manament, a xxv de octubre, é donat e pagat a.n Jaume Cabrer quatre sous per ell bestrets per la vila per aygua e per bova serví per regar la plaça del Blat e enjuncar aquella, e per agranar-la per obs de la solempnitat feren los senyors de inquisidós contra la herètica pravedat. Ha-y albarà de racional scrit e fet a xxv de octubre de 1509

ll. iiii s.

Item per lo mateix manament dit dia é donat e pagat a Miquel lo Sart tres sous // per los treballs que meté a seguar la dita bova. Ha-y albarà de dit racional fet lo dia predict del any mil cinc-cents e viiii

ll. iii s.

(...)

Item per semblant manament, a xxii de dehembre, é donats e pagats al dit Johan Periç tres sous a ell deguts per bestreta per ell feta per dita vila; ço és, hun sou a.n Francesch Bugar per tres trenelles han servit per envelar la plaça del Blat lo dia de la solempnitat feren los senyors de Inquisidors; e dos sous a dos fadrins qui tocaven los tabals per fer la crida de la fira proppassada. Hà-y albarà de racional fet a xxiide dehembre del any mil cinch-cents e nou

ll. iii s.

3.

1545, Cervera, juny, 16 i 20

Full que conté dues disposicions procedents del deganat. La primera és una absolució a Joan Carbonell, de Guardialada, i l'altra és un permís per entendre en casos de familiars de la Inquisició dins uns certs límits.

AHCC, FD, c.26, plec Inquisició, full volander núm. 2944

Mandatum absolucionis.

De consensu domini regentis et de voluntate venerabilis domini Bartholomei Ferrer, presbiteri, olim scribe curie decanatus ville Cervarie, fuit absolutus ex toto Joannes Carbonell, faber ferrarius loci Guardielate a vinculo excommunicationis a quo invodatus existebat. Dat. Cervarie, die xxvi mensis junii anno a nativitate Domini MDxxxxv.

Testes Junyent.

Littera comissionis facte reverendo domino Jacobo Junyent per reverendum dominum Inquisitorem.

Al reverendo señor mossén Jaume Junyente, official en Cervera por ell reverendísimo señor epíscopo de Viche etc.

Reverendo señor:

El padre prior de Santo Domingo de essa casa vino aquí y me dixo que ell pensava de tener algunos pleytos con algunos // familiares de la Inquisición sobre deudas y otras cosas que deven a su casa, y que éstos, como no poden ser convenidos sino delante de mi, si sobre cada cosa que se ofrecessehoviessen de venir seria más la costa que l'interesse, Y assí, visto que esto es justo, yo le cometo mis vezes para que en todos los pleytos que la casa tuviere con los familiares de la Inquisición pueda entender en ellos y azer justicia. Y esto se entenda dado por favoresser a la orden de Sancto Domingo, dado que los pleytos sean de maior quantitat de fasta dotze ducados. Y si algún familiar a otra persona deviere algunos dineros que sea menos candidat de dotze ducados, si lo pidiere delante de vostra mercet, tanbién le cometo mis vezes para que conosca de ello, porque nadi se escuse por via de la Inquisición de no pagar lo que debe. Nostre Senyor guarde su reverenda persona como desea. En Barcelona, vyernes, axx de junio [MDxxxxv].

A lo que senyor mandare

El licenciado Diego Sarmiento

4.

1616 i 1617, Tàrrega.

Textos sobre judici i despeses a la viuda Artera.

4.1.

1616, novembre 9

Albarà de pagament de trenta-quatre sous a Joan Bernat, sastre; trenta sous són pels dos dies que passaren ell i el seu fill en anar a cercar el bruixot a Rialb.

AHCT, FM, *Llibre d'albarans*, 1603-1617, f. 356v

Albarà al mateix clavari.

(marge:) gasto de fer venir lo bruxot i ll. xiiii s.

Los pahers etc., ne doneu y pagueu a Joan Bernat, sastre, trenta-y-quatre sous, diem i ll. xiiii s., que són ço és, i ll. x s. per dos dies ha vagat ell y son fill en anar a sercar y fer venir per orde nostre a la present vila lo bruxot , o T. Soler, de Rialp, qui coneix y descobre les bruxes; y iiii s. per lo lloguer de una mula per anar misser Vilasaló a Claravalls per veurer si porie compondrer la causa del rector de Altet y del mostaçaff d'esta vila. E reteniu etc., lo qual etc., fet en Tàrraga a .viii. de noembre MDCxvi.

4.2.

1617, gener 3

Consell particular en què judiquen que Maria Artera sigui turmentada per saber de la seva boca la veritat dels delictes que se li imputen.

AHCT, FM, *Llibre de consells*, 1613-1626, ff. 123v i 124r

Die .iii. januarii MDCxvii, in eisdem edibus pathiarie fuit convocatum concilium particulare sequens

Lo senyor Miquel de Montserrat
mossèn Pere Lorens Rabassa
mestre Joan Meyà

Pahers

mossèn Christòphol Ponces
mossèn Matheu Corcó
mossèn Gabriel Trullols
mestre Luys Maysó

mossèn Pere Monfar
mestre Pere Vergonyós
mestre Francesch Cantons
mestre Bernat Falcó

Al qual il.lustre y savi Concell fonch proposat per dits il.lustres senyors pahers com lo honorable balle de la present vila volie pujar-los a presentar la enquesta que té fulminada contra na Maria Artera, viuda, impetida de bruixa o metzinera, a la qual té dit honorable balle presa y capturada en les presons de la present vila per a què, segons los mèrits de dita enquesta, sanament lo dit il.lustre concell pugua judicar.

Fonch determinat que pujàs dit honorable balle en companyia de son assessor, notari y procurador fiscal en la forma acostumada a llegir-los dita enquesta; y axí pujats en la sala de la panderia misser Francesc Guardiola, balle, misser Pau Miquel Vilasaló, son assessor, mossèn Francesc Florença, notari y scrivà de sa cort, y Joan Comes, procurador fiscal. Y sentats dit balle, // assessor y notari en un banch ja estave per dit effecte aparellat junct a un buffet gran, y allí estave a punt, dit procurador fiscal presentà la enquesta predita al senyor paher en cap dient li demanen de justícia. Y dit senyor paher en cap manà tornar dita enquesta en mans

de mossèn Francesc Florença, notari, per a què la llegís al dit il.lustre Concell y axí dita enquesta llegida ab veu alta e intel.ligible, y oït plenament lo dit assessor del balle en lo que de paraula acerca dels mèrits de dita enquesta volgué dir y al.legar junctament ab misser Joan Clusa, advocat de esta universitat, essent-se ja exits de dita sala dits balle, assessor, notari, procurador fiscal y advocat, restant a soles dits senyors pahers y prohòmens, sanament sententiaren y declararen* que atesos los mèrits de dita enquesta y altrament, dita na Maria Artera sie turmentada a effecte se sàpie de llur boca la veritat dels delictes està impetida, les coses provades en sa força restant.

4.3.

1617, gener 18

Despenen set lliures i quatre sous en pagar diverses persones per la tortura de Maria Artera.

AHCT, FM, *Llibre d'albarans*, 1603-1617, f. 358r

Albarà al dit clavari.

(marge:) gasto de la turtura de Maria Artera vii ll. iii s.

Los pahers etc., ne doneu y pagueu, o més verament envers vós retingau la summa de set lliures y quatre sous, diem vii ll. iii s., les quals per orde nostre teniu pagades a diverses persones per les rahons contengudes en un compte per vós donat, al peu del qual està lo present albarà. E reteniu etc., lo qual etc., fet en Tàrrrega a .xviii. de jener MDCxvii.

4.4.

1617, febrer 10

Pagament de tres lliures a Jeroni Tàpies, cirurgià, per la cura de Maria Artera.

AHCT, FM, *Llibre d'albarans*, 1603-1617, f. 358v

Albarà al mateix clavari.

(marge:) cura de na Maria Artera iii ll. s.

Los pahers etc., ne doneu y pagueu a mossèn Hieroni Tàpies, cirurgià, habitant en la present vila, la summa de tres lliures, diem iii ll. s. barceloneses, a ell degudes per les rahons contengudes en un compte per ell donat, al peu del qual

* Al marge: «Sententia interlocutòria contra Maria Artera.»

està lo present albarà. E reteniu etc., lo qual etc., fet en Tàrrega a .x. de febrer MDCxvii.

4.5.

1617, gener, 26

Part d'un albarà de molts; pagament de setze sous al notari Francesc Florença per llogar la mula i per les despeses que féu en l'anada a Bellpuig per inquirir contra Maria Artera.

AHCT, FM, *Llibre d'albarans*, 1603-1617, f. 356v

(marge:) gasto de Maria Artera.

Item a 26 de jener teniu donat a Francesc Florença, notari, 16 s. per lloguer de mula y lo gasto feren quant anaren a Bellpuig per inquirir contra na Artera. Diem ll. xvi s.

4.6.

1616, desembre, 24

Part d'un albarà de molts; pagament de vuit sous a Gaspar Rabassa per defensar Maria Artera.

AHCT, FM, *Llibre d'albarans*, 1603-1617, f. 367v

(marge:) Maria Artera.

Item a 24 de desembre teniu donat a mossèn Gaspar Rabassa 8 s. per los treballs de deffensar la pobre pressa Maria Artera. Diem ll. viii s.

5.

1632, agost, 6

Manament contra Francesc Barrufet, familiar, de Bellpuig, a instància de Damià Casanoves, droguer de Cervera, per sis lliures de dèbit.

AHCC, FD, c 26, plec Inquisició, llibre *Regestrum Sancti Officii Inquisitionis districtum Cervarie*. *Comissarius Dr. Simon Vicent, presbiter, s[acra] t[heologia] d[octo]r*, 1632, f. 10r.

(al marge:) Bellpuig.

Die 6 augusti 1632

Semblant manament [fou fet] instant mossèn Damià Casanoves, droguer de Cervera, contra Francesc Barrufet, familiar del Sant Offici, de la vila de Bellpuig, per 6 ll. s. salvo jure per raó de mercaderia presa de sa botiga.

6.

[post 1806-ante 1837]

Esborrany de lletra fet pel doctor Felip Minguell, en què descriu les pràctiques de dos curadors, Antoni Marsal de Tàrrega i Barromba d'Altet, i argumenta els cànons contra els quals van aquestes pràctiques.

AHCC, FD, c 26, plec Inquisició, full volander núm. 2956

Con esta ocasión no puedo menos de poner a noticia de ese Santo Oficio que no es sólo el tal Calcina el que exerce este oficio de adivinar, curar y engañar. En este pahís tenemos al menos dos de muy famosos y conocidos, los que públicamente y con descaro exercen tales artes, siendo ellos más visitados que San Tiago de Galicia; apenas ocurre mal alguno estraño que no corran las gentes del vulgo a alguno de estos embelecos. El uno vive en Tárrega, llamado Antonio Marsal. Éste adivina y cura de esta manera: quando se le presenta alguno pidiendo remedio o consultándole algo, saca su vaso de agua, echa allí algunas bolitas, se rebuelve el agua por si sola y luego él adivina el estado del enfermo, les dice si está maleficiado y, si quieren ver las figuras de las brujas, hace parecer en el mismo vaso sobre el agua ciertas figuritas y les da luego ciertos remedios; a veces encarga que hagan decir misas, que les digan los evangelios o que hagan novenarios. No hace muchos días que me refirió un hombre de probidad, venido de propósito desde Tamarite a Tárrega para consultar al tal curandero sobre una hija suya que padecía cosas estrañas, que había hecho la prueba del vaso de agua en su presencia y le dixo en seguida que su hija estaba maleficiada pero que él no podía entrar a curarla, por quanto no había conocido hombre; y que si quería que la curase, era menester que tuviese parte con algún hombre // a lo menos una o dos veces, con cuya respuesta se fue al instante escandalizado el buen aragonés.

Este tal curandero parece que debe reputarse por Mago, según lo que leemos en el canon 14 causa 26, quest[ión] 5, donde entre los magos, qui vulgo malefici ob facinorum multitudinem vocantur se cuentan los hydrománticos, ab aqua dicti. Est enim hydromantia in aquae inspectione umbras demonum evocare, et imagineas ludificationes eorum videre ibique ab eis aliquid audire ... in quibus ars daemonum est, ex quadam pestifera societate hominum et Angelorum malorum exorta. Unde cuncta vitanda sunt christiano, et omni penitus execratione damnanda ... His ergo portentis, prosigue el canon, per daemonum fallaciam illuditur curiositas humana quando id impudenter appetunt scire quod nulla ratione eis competit investigare. Semejantes especies se leen en otros varios cánones de las seis primeras qüestionones de la causa 26 de Graciano; hablando aun más expresamente, la famosa constitución que sobre estas materias publicó el pontífice Sixto 5 que empieza Coeli et Terrae creator Deus, y la trahe Ferraris Verbo Superstitio. En ella entre los varios modos que con los hombres supersti

ciosos impíos e irreligiosos suelen invocar al demonio para saber cosas y otros efectos con pacto, o tácito o expreso, se cuentan aquellos que lo hacen in vasculis vitreis aqua plenis ... vel acensis candelis etiam benedictis sub nomine sancti Angeli Diabolum adorantes. Esto de encender candelas también lo hace algunas veces el tal Marsal de Tárrega, sin que nadie diga ni sospeche de él que es faltado de juicio. //

Otro curandero hay en el pueblo de Altet, distante dos horas de ésta, llamado Barromba, conocido baxo el nombre de Dulero de Altet porque su oficio es guardar bestias. El tal hombre es del todo rudo, no sabe leer ni escribir y más parece bestia que hombre. A pesar d.esto no se pasa día en que este curandero no sea visitado y consultado. Éste exerce sus supersticiones muy sencillamente; quando va alguno a consultarle sobre algún enfermo, saca un pequeño librito de pocas ojas, en el que no hay letra alguna, sí solamente ciertos caracteres o figuras que nadie entiende sino él; mirando su librito les dice luego el estado del enfermo, si está maleficiado; y si quieren saber el autor del mal, también se lo manifiesta. Da sus remedios, que consisten regularmente en perfumes con hierbas y otras cosas que él se compone; también a veces encarga alguna misa. Los enfermos que le consultan regularmente se remedian por una temporada, mas vuelven después a las mismas o mayores penas. Que todo esto sea una manifiesta superstición lo dice claramente el can[on] 6 cau[sa] 26 qüest[ión] 2, sacado de San Agustín, y el can[on] 14 caus[a] 26 qüest[ión] 53, donde se cuentan entre las malas artes de los maleficios estas operaciones que se hacen para saber cosas ocultas o curan in notis sive caracteribus. Y en la citada constitución de Sixto 5 también se lee Alii sunt ... qui pactum faciunt cum inferno, qui ad occultorum divinationem, et ad alia facinora perpetranda, etiam expressa cum Diabolo pactione facta nefarias magicæ artes incantationes adhibent //circulos et caracteres describunt, demones invocant aut consulunt, ab eis responsa petunt, aut accipiunt, eis preces, et thuris aut aliarum rerum suffimenta, seu fumigationes aliave sacrificia offerunt, candelas accendunt, aut rebus sacris, vel sacramentis, aut sacramentalibus abutuntur ... Nada más frecuente en dichos curanderos que el practicar estas y semejantes cosas que se expresan en la dicha constitución, y que sin duda pueden graduarse de supersticiones reprobadas no sólo por las leyes eclesiásticas, sí que también por las civiles, y por diferentes, promulgadas por nuestros Católicos Monarcas contra los que usan de tales adivinanzas, hechizos y otras cosas supersticiosas, quales leyes trahen los adicionadores españoles de Ferraris Verbo Sors, donde se lamentan de que Alii cum sciant aliquos sibi subditos talia vel facere vel curare; nullo tamen pietatis zelo in eos armantur, sed veluti conniventibus oculis, altissimi Domini dissimulant injurias.